

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу

Данищука Олега Івановича

на тему

**«Об'єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини
України: формотворчі пошуки національної ідентифікації»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 022 «Дизайн»**

Актуальність теми дослідження. У період значного піднесення та утвердження національної ідентичності та державного суверенітету в Україні постає гостра потреба в оновленні візуального та предметного простору, зростає роль культурно-мистецької спадщини. Дизайнерські рішення, які апелюють до коріння та національних цінностей, – віддзеркалюють суспільний запит, відкривають нові професійні напрями та є провідниками смислів.

Сьогодні серед розробок українських дизайнерів широко представлені як окремі авторські вироби з елементами ручної роботи, так і вироби малих і великих серій, однак, разом з цим залишаються неопрацьованими підходи до інтеграції культурної спадщини у проєктну творчість та у професійну дизайнерську освіту, потребують наукового осмислення інтерпретації історико-культурних символів, художньо-образні та формотворчі закономірності із врахуванням регіональних відмінностей. Усвідомлена потреба у вивченні історичних особливостей розвитку предметної творчості, у збереженні й актуалізації культурної спадщини як джерела унікальних формотворчих і образних рішень, у визначенні теоретико-методологічного підґрунтя та пошуку відповідних практичних засобів дозволяє стверджувати *актуальність представленої наукової теми.*

Ступінь обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни підтверджується опрацьованим науково-теоретичним, методологічним і візуальним матеріалом.

Наукова новизна дослідження полягає у проведеному аналізі та систематизації дизайнерських практик, орієнтованих на творчу інтеграцію культурної спадщини; у систематизації корпусу об'єктів предметного дизайну на основі авторської категоріально-функціональної типології, сформованої відповідно до домінантної функціональної ролі та місця у структурі предметного середовища; у визначенні та обґрунтуванні рівнів та проєктних методів щодо роботи з культурною спадщиною.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження є достатнім і логічно вибудованим. Взаємодію культурної спадщини й дизайну дисертант досліджує переважно в аспектах етностилістики, орнаментики, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну інтер'єру, дизайн-освіти та візуальної культури, звертаючись до праць як зарубіжних дослідників (Е. Шілз, Ф. Тілден, С. Гем, Д. Альбрехт, Е. Лаптон, В. Папанек, Б. Бюрдек

та ін.), так і вітчизняних, в полі зору яких переважає традиційне мистецтво (М. Станкевич, В. Шухевич, П. Жолтовський, В. Захарчук-Чугай, Г. Стельмашук, М. Селівачов), а також питання розвитку предметної творчості на сучасному етапі (Т. Малік, Ю. Афанасьєв, Б. Тимків, В. Даниленко, В. Косів, Н. Удріс-Бородавко, А. Руденченко, І. Сиваш, А. Громнюк, Л. Обуховська, О. Лагода, С. Таранушенко, Р. Шмагало, О. Голубець, Р. Одрехівський, В. Кутателадзе, І. Яковець, Н. Чугай, О. Бойчук, Н. Скляренко, М. Колосніченко, Н. Шкляєва, Л. Пилипюк та ін.).

Широкий масив *джерельної бази* дослідження склали зразки виробів предметного дизайну, зокрема, меблі, освітлювальні прибори, об'єкти образно-семантичного формування середовища (житлового, громадського), сервірування та побуту, арт-об'єкти з предметною функцією (текстиль, ювелірні вироби, костюм, аксесуари), об'єкти просторової організації, що є результатом творчості окремих майстрів, родинних майстерень, мануфактур артистичної кераміки і текстилю, дизайн-студій, компаній та навчальних закладів, представлені на офіційних сайтах установ, в оглядах виставок, ярмарків та фестивалів, у музейних експозиціях, у соціальних мережах, у публікаціях культурно-мистецьких видань, у фотоархіві автора дослідження.

Методологічний інструментарій є доречним і обґрунтованим щодо завдань дослідження. Комплексний міждисциплінарний підхід, що поєднує методи історичних і мистецтвознавчих досліджень, зокрема, типологічний, порівняльний, формально-композиційний, структурно-морфологічний, середовищний, семантичний, інтерпретаційний, візуально-аналітичний і проєктно-аналітичний методи, дав змогу розглянути предметний дизайн у широкому дослідницькому контексті – від історичних закономірностей розвитку традиційної предметної культури до виявлення засобів трансформації традиційних форм, матеріалів, конструктивних і композиційних принципів у сучасних дизайн-практиках.

Оцінка змісту дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (190 позицій) та додатків (226 сторінок). Загальний обсяг дисертації – 403 сторінки, з них 165 сторінок основного тексту.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено методику дослідження, наукову новизну, практичне значення, результати апробації дисертації, відомості про особистий внесок здобувача, публікації.

У *першому розділі* «Історіографія проблеми і методологія дослідження» охарактеризовано базові категорії дослідження, зокрема, предметний дизайн, етнодизайн, культурна спадщина, національна ідентифікація та ідентичність, традиції, інновації, процеси трансформації та інтерпретації. Автор розглядає об'єкт предметного дизайну за чотирма взаємопов'язаними ознаками: предметно-функціональною, що визначає його роль у взаємодії людини з предметним середовищем; середовищною,

пов'язаною з організацією простору та сценаріїв його використання; проектно-конструктивною, яка відображає результат свідомого дизайнерського проектування; і культурно-сисловою, що виявляється у здатності акумулювати, передавати або інтерпретувати культурні смисли (с.23, дис.).

Слід відзначити чітку та послідовну методику аналізу стану опрацювання теми дослідження з систематизацією наукових підходів щодо проблематики дизайнерської творчості на основі культурної спадщини. Автор систематизував матеріал за кількома етапами та виділив пріоритетні напрями у дослідженнях: описово-етнографічний етап (XIX – перша половина XX ст.), інституціоналізація традиції та формування канону опису предметної культури (1960-1991), період незалежності України; новітній етап розвитку наукового дискурсу (орієнтовно з 2015 року).

Узагальнюючи розглянутий масив літератури автор справедливо зауважує, що ранні дослідження були зосереджені переважно на етнографічній фіксації та описі традиційної культури, натомість сучасний науковий дискурс дедалі більше орієнтується на її проектно-методологічне осмислення, із формуванням етнодизайну як інтегративної категорії, що поєднує культурну спадщину із сучасними проектними практиками (с. 37, 38 дис.).

У *другому розділі* подано аналіз об'єктів предметного дизайну, що базуються на культурній спадщині. Найвагомішою складовою розділу є розроблена автором категоріально-функціональна типологія об'єктів, що містить вербальний опис із візуальною інфографікою, представленою у додатку, на рис. В.2.1 а-д, та використовується як аналітичний інструмент для систематизації досліджуваного матеріалу. У межах запропонованої типології представлено шість основних категорій із детальним висвітленням основних функцій виробів: меблеві об'єкти, освітлювальні об'єкти, об'єкти образно-семантичного формування середовища, об'єкти сервірування та побуту, арт-об'єкти з предметною функцією, об'єкти просторової організації. Значну увагу приділено висвітленню контексту використання, який визначено масштабом предмету, інтенсивністю експлуатації, особливостями взаємодії з користувачем, характером просторової інтеграції та семантичне навантаження.

Надзвичайно важливим для проектної специфіки предметної творчості є визначення дослідником п'яти рівнів роботи з культурною спадщиною, обґрунтованих у типології в супроводі візуальної інфографіки, зокрема, – реконструкції, цитування, стилізації, інтерпретації та концептуалізації, а також виокремлення основних принципів формотворення предметного дизайну (пропорційність і масштаб, ритмічність та повторюваність елементів, структурна інтеграція, виразність силуету та архетипність форми, функціональна артикуляція, тактильність і сенсорна взаємодія).

У *третьому розділі* висвітлено сучасні практики та формотворчі підходи до інтеграції культурної спадщини у предметний дизайн. Автором

ґрунтовно проаналізовано низку авторських проєктів, реалізованих у різні роки в різних освітньо-проєктних умовах, у т.ч. у майстернях та у виробничому середовищі серійного виробництва (компанії Gushka, Shkoura, Gonta wood, Faina Design, Shishka Project, GUNIA Project, Yaglyna, BureauX, YOD Group, «Balbek bureau» та ін.). Вичерпність і повноту аналізу забезпечують визначені дисертантом параметри аналізу, серед яких типологія (категорія), контекст використання, рівень роботи зі спадщиною, морфологічна трансформація, матеріал виконання, організація праці, прояв традиції, дизайнерська стратегія.

Незважаючи на широке коло окреслених питань, здобувач не обійшов увагою значення нематеріальної культурної спадщини для сучасного дизайну, наголошуючи на необхідності звернення до неї не як до застиглого зразка минулого, а як до динамічного культурного ресурсу, здатного породжувати нові форми, нові інтерпретації та нові моделі взаємодії між традицією і сучасністю (с.104, дис.).

У *четвертому розділі* досліджено культурну спадщину як складову дизайнерської освіти та проєктно-виробничої практики. Простежено передумови її інтеграції у підготовку дизайнерів, проаналізовано еволюцію мистецько-ремісничої освіти та її трансформацію в сучасну систему дизайн-освіти.

У рамках висвітлення особливостей формування дизайн-освіти в Україні на основі культурної спадщини автором використано і охарактеризовано зразки предметної творчості учнів, студентів і майстрів Миргородської художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя поч. XX ст. та сучасного Миргородського фахового коледжу імені М. Гоголя, Чернівецького вищого професійного художнього училища, Опішнянського гончарного навчально-показового пункту (нині Музей мистецької родини Кричевських), Косівського державного інституту декоративного мистецтва, Вижницького фахового коледжу мистецтв та дизайну імені Василя Шкребляка та ін.

Висновки роботи є достатньо ґрунтовними та узгодженими з поставленими завданнями. Результати дослідження в цілому демонструють належний рівень виконання поставленої мети та завдань та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності на високому рівні.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її результатів в реалізації освітніх програмах зі спеціальності 022 Дизайн, у навчальних курсах з предметного дизайну, етнодизайну, проєктування інтер'єру, історії дизайну, декоративно-ужиткового мистецтва та методології проєктної діяльності, а також у практичній діяльності дизайнерських студій, компаній та культурно-мистецьких інституцій, які спираються на традиційну спадщину України.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертація написана українською мовою; текст відповідає науковому стилю, є логічно і послідовно викладеним, містить необхідну аргументацію та достовірність.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Під час аналізу дисертації та наукових публікацій Данищука О. І. порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Ідеї та результати інших дослідників супроводжуються посиланнями на відповідні джерела.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Результати дослідження представлено в 7 публікаціях: 3 статті у фахових виданнях та 4 праці апробаційного характеру. Опубліковані матеріали достатньо повно розкривають ключові аспекти дисертаційної роботи.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання у роботі. Високо оцінюючи представлену до захисту роботу, слід зупинитися на деяких дискусійних аспектах і рекомендаціях.

1. Автор зосереджує увагу на таких різновидах предметного дизайну, як меблі, освітлювальні прибори, об'єкти образно-семантичного формування середовища, сервірування та побуту, арт-об'єкти з предметною функцією, об'єкти просторової організації. Доцільно було би виокремити групу сувенірних виробів, виконаних на основі застосування елементів та джерел натхнення з української культурної спадщини.
2. Враховуючи значну кількість розглянутих зразків костюма і аксесуарів, слід висловити рекомендацію щодо виокремлення їх в окрему групу в представлений типології.
3. Заслуговує на увагу аналіз дисертанта існуючих проблемних аспектів щодо використання і поводження зі зразками культурної спадщини (п.3.6). На рис. А.105 наведено приклад аморального поводження зі спадщиною (традиційний ліжник в якості сумок та одягу, джерело: стаття Bazilik Media), та на рис. А.106 показано використання традиційних кралевецьких рушників в якості одягу від дизайнерки Лесі Патоки. У рамках дискусії на захисті дисертації важливо було би почути думку автора: чи можна вважати повторне використання текстильних зразків (ліжники, рушники, серветки, вишиванки тощо) засобами апсайклінгу або надання «другого життя» фрагментам чи цілим виробам, які не використовуються за своєю функцією через зношеність чи пошкодження та не стануть музейними зразками, але у той же час в оновленому вигляді можуть нести нагадування про унікальну майстерність та традиції?

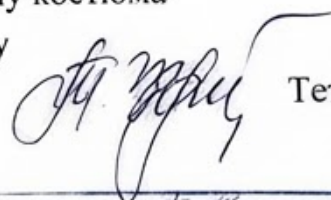
Висловлені зауваження не зменшують теоретичну і практичну значущість результатів та наукову новизну, не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи, мають суто рекомендаційний характер і вказують на перспективи подальших досліджень.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Данищука Олега Івановича на тему «Об'єкти предметного дизайну на основі культурної спадщини України: формотворчі пошуки національної ідентифікації» є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретичному і методологічному рівні. У дисертації отримано нові науково-обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку національно-орієнтованих концепцій теорії і практики дизайну.

Робота відповідає вимогам до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України №759 від 31.05.2019), а також відповідає спеціальності 022 Дизайн та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №344, а її автор, Данищук Олег Іванович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 – Дизайн.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри мистецтва та дизайну костюма
Київського національного університету
технологій та дизайну

Тетяна КРОТОВА

Підпис Т. Кротова
Свідчую
Зав. КАНЦ [Signature]